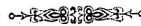

Ἐλεγον οὗτοι ὅτι ἐχρειάζοντο κερααῖα ὕψους ἑκατοστίων χιλιομέτρων. Ἀπ' ἐναντίας δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑψηλότεραι ἀπὸ τὰς ἐν χρήσει κατὰ τὰ πρῶτα περάματά μου.

Θὰ ἤμην ὁ τελευταῖος βεβαιῶν ὅτι δὲν ὑφίστανται ἀκόμη δυσκολαὶ πρὸς ὑπέρβασιν. Ἄλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι τὰς δυσκολίας τυχῆτα θὰ ὑπερβῶ καὶ ὅτι ἡ ἀκτινοτηλεγραφία (radiotelegraphie) θὰ προσφέρει μεγάλης ὑπηρεσίας εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ εἰς τὴν πατρίδα μου.»

Ἀπευθύνει ἔνθερον χαιρετισμὸν εἰς τοὺς συμβοηθοὺς τοῦ Ἴταλούς καὶ Ἀγγλους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὸν Solarì. Ἀριθμεῖ τοὺς ἰδρυθέντας ἀπείρους σταθμούς. Ἐν τέλει, στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄνγκτκ, ὅστις λέγει αὐτὸν παραμελεῖ τὸ δυνάμενον νὰ ἀποβῆ ὠφέλιμον εἰς τὴν χώραν» τὸν εὐχαριστεῖ ὀλοψύχως.

Μεταφρ. Σπ. Δ.

ΤΑ "ΦΑΡΣΑΛΑ,"

Ἐν μέσῳ τῆς ἀπράγμονος ζωῆς τοῦ νομιζομένου καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν τελευταίων ἐτῶν, γεγονός ἀποτελεῖ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νέας Ἑλλ. τέχνης ὁ μέγας πίναξ τοῦ κ. Ροῦλου τὰ «Φάρσαλα». Διὰ νὰ ἐξετάσῃ τις ἐπισταμένως τὸ δύσκολον ἔργον τοῦ Ἑλλήνου καλλιτέχνου δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐπιπόλαιος ἐπισκόπησις αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε ἡ ἐξ ἀπλῆς ἐντυπώσεως παρερμηνεία τῶν αἰτίων τῆς δημιουργικῆς ταύτης ἐργασίας, ἡ ὁποία ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἐξεζητημένη περικλείει ἐν τούτοις αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Τὸ καλλιτέχνημα διὰ νὰ ἔχῃ μέσα του τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀληθοῦς δὲν ἀρκεῖ ν' ἀφαρπάξῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ καταπλήσῃ τὴν αἴσθησιν μὲ τὰς τεχνικὰς ἐπιδείξεις τῶν χρωμάτων καὶ τῶν γραμμῶν, οὔτε δύναται ν' ἀνυψωθῆ μὲχρι τοῦ μεγάλου, ἂν πρὸ παντὸς δὲν διέλθῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν ποὺ τὸ περιβάλλει καὶ κατόπιν νὰ γίνῃ κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου· μόνον οἱ ἀπόκληροι καὶ οἱ πληθεῖοι δὲν ἔχουν πατρίδα· ἐπέρασε δὲ εὐτυχῶς καὶ διὰ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα ἡ καλὴ ἐκείνη ἐποχὴ τῶν ξένων μιμήσεων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπίστευον μὲ τὴν μεγαλειτέραν ἀφέλειαν ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ὅτι ἀρκεῖ ἡ ὅπωςδήποτε ἀπομίμησις τῆς παγκοσμίου τέχνης διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν ζωὴν μας ὑπὸ τὸν ἀττικὸν ἥλιον παράδεισον καὶ εὐαγὲς σκῆνωμα πάσης ἀθλιότητος. Ἄλλὰ παγκόσμιος τέχνη κυρίως δὲν ὑπάρχει παρὰ στὰ κεφάλια μερικῶν πλανοδίων καλλιτεχνῶν συγκεχυμένη καὶ ἀρυθμος. Ἡ τέχνη μιμεῖ.

ται τὴν φύσιν καὶ μόνον διὰ τῆς φύσεως καθίπτεται νοητὴ ἢ, πῶς εἶνε λοιπὸν δυνατόν ὁ τεχνίτης νὰ κλείσῃ τὰ μύτια του καὶ νὰ μὴ βλέπῃ τὴν πατρίδα του, τὰ βουναῖα τῆς, τοὺς συμπατριῶτας του, καὶ νὰ τὰ χαρακτηρῆσῃ διὰ τῆς τέχνης του μὲ τὴν ἀνάλογον φυσιογνωμίαν ;

Ἡ φαντασία ἐδράζεται πάντοτε εἰς τὴν φύσιν διὰ νὰ πλάτῃ τὸ ὑπὲρ φύσιν, οὐδέποτε δὲ ἐξῆλθε τῆς φυσιολογικῆς ὑποστάσεως τοῦ κόσμου. Πάντα τὰ φαντασιώδη ἔργα στηρίζονται φυσιολογικῶς εἰς τὴν φύσιν, ἂν δὲ οἱ φαντασιώδεις συνδυασμοὶ παρήγγον τοὺς μυθικοὺς κόσμους τῶν θρύλλων πάντοτε εἰς τὰς κατὰ φύσιν παραστάσεις ἐβασίσθησαν. Μόνον ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τῆς ζυμώσεως τῶν καλλιτεχνικῶν ἰδεωδῶν, ἐνῶ ἄφ' ἑνὸς δύο ἢ τρεῖς καλλιτέχναι κατώρθωσαν περ' ὅλην τὴν ἀδιαφορίαν τῆς κοινωνίας νὰ διεσπύσουν μὲ μίαν χαρακτηριστικὴν εἰδικρίνειαν εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ἄφ' ἑτέρου πολλὰ καὶ μικρότερες συνασπισθεῖσαι ἀπετέλεσαν σχολὴν πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς Ἑλληνικῆς καλαισθησίας ἢ ὑποίκα πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ μείνῃ Ἑλληνικὴ. Εἰς τὸ ἔργον δὲ τοῦτο τῆς συγχύσεως τῆς νέας Ἑλληνικῆς τέχνης μεγάλως συνετέλεσε ἡ εὐπιστία τὴν ὁποίαν ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ νεώτεροι Ἕλληνας εἰς ἐκείτους οἱ ὅποιοι ἀφοῦ δὲν ἔχουν τὴν δύνάμιν νὰ διαγνώσουν ποία εἶναι ἡ ἀληθὴς ὑπόστασις τῆς νέας Ἑλλ. τέχνης, δίδουν διπλώματα εὐρεσιτεχνίας, καὶ ἀνακαλύπτουν καὶ εἰς τὰς ἀφελεστεράς χυλοκομίας κακοπίστων τινῶν χειροτεχνῶν ταλὰν διὰ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἄλλο πράττουμεν παρὰ νὰ ἐπικυροῦμεν τὴν κατὰπτωσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκειται, γενικῶς τὸ ἔθνος τὸ ὁποῖον ἀφοῦ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σοβαροτέραν ἐργασίαν καταγίνεται μὲ τὰ παιδαριώδη καλογραμμμένα ἄρθρα καὶ μὲ τὰ ψευδῆ τεχνουργήματα ἀσκόπου χειροτεχνίας.

Ἡ ἀνακάλυψις ἐνὸς ταλὰν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία εὐρίσκειται εἰς παντελεῖ ἄγνοιαν τῆς τέχνης δὲν ἔχει σημασίαν ἀλλοίμονον εἰς τὰ ἔθνη ποῦ ζητοῦν ἢ ἀνακαλύψουν εἷα ταλὰν διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν πνευματικὴν των ὑπεροχὴν. Αἱ τέχναι ἔχουν ἐξέλιξιν καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει των ἐργάζονται πρὸς δημιουργίαν τοῦ τεχνουργήματος, τὰ ταλὰν οὐδὲν ἄλλο πράττουν, ὅταν εἶνε ὑγιῆ παρὰ νὰ συγκεντρῶνουν τὰ ἐκάστοτε πρῶτα μέρη τῆς προσόδου καὶ νὰ δίδουν δείγματα τῆς καταστάσεως τῆς τέχνης μέχρις ἐὸς δυνατοῦ σημείου· μόνον ἡ ἀκμὴ τῆς τέχνης εἶνε προφητεία καὶ τότε πάλιν παραμένει ἔθνικὴ καίτοι ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου.

*
* *

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνου, ὁ ὁποία παρηκολούθησε βῆμα πρὸς βῆμα τὰ ταλαιπωρούμενα ἑλληνικὰ στρατεϊματὰ ἀπὸ τὰ ἐπικόλουθα τοσοῦτων ἀνοησιῶν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πικρᾶς ταύτης πραγματικότητος καὶ τὴν ἀπεικόνισεν ὄχι μὲ ἄκκιρον πρωτοτυπίαν ἀλλὰ μὲ σταθερότητα μεγάλῃς ψυχῆς

ή όποία ζητεῖ νά συνδέσῃ τήν ἀδοξόν ἐποχήν μας μέ τήν ἐποχήν ἀπωτέρου Ἑλληνικοῦ μέλλοντος. Εἰς τοὺς πολεμικούς του πίνάκκς ὁ τεχνίτης ὁ ρεαλιστής ὄχι μόνον τῆς φύσεως ἀλλά καί τῆς ιδέας περικλείει πᾶν ὅ,τι ἡ πεῖρα τὸν ἐδίδεκεν πρὸς ἀναστήλωσιν τῶν συντριμμάτων τοῦ πολέμου. Ὁργᾶ ἐδῶ ἡ ἱκανότης καί ἡ ἔκτασις πλήρης ἀρμονικῆς κινήσεως δεσμεύεται εἰς τὸν περιωρισμένον χωρὸν μιᾶς ὀθόνης. Ὁλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος ὁ μετ' ἀγωνίας παρακολουθήσας τὴν ἔκθασιν τοῦ ἀτυμοῦς μας πολέμου ἐλαύνει ἐκεῖ ἀληθῆς καί συνεσταλμένος χαίρετιζὼν μετὰ συμπαθείας τὸν ἀτυχή βασιλέα του συντετριμένον ἀλλ' ἐργηγοροῦντα ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ στρατευματός του.

Πέραν ἐκεῖ εἰς τὰ Φάρσαλα διαγράφονται αἱ ὀροσειραὶ τῆς Ὀρθυρος, αἱ ὀβίδες ἐκρύγνηνται καί τὰ στρατεύματα ὀφιοειδῶς παρατάσσονται, κινουῦνται καί ἐπέρχονται κρατερῶς πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς μάχης. Ἐνὸς ἡ κεφαλή ἐθραύσθη ὑπὸ ὀβίδος, ἄλλος κρᾶττει συνεσφιγμένον τὸν βραχίονα καί οἱ ἐπίδεςμοι μαρτυροῦν τὴν γενναϊότητα τοῦ ὀπλίτου· εὖγε γενναία ψυχὴ, ἡ ἤττά σου εἶνε ἐνδοξος καί ὁ τεχνίτης σου διὰ τὴν πατρίδα του μέγας.

Πέραν ἐκεῖ ὀρμητικὸς ἔρχεται ὁ ἀρχηγὸς καί οἱ ἐπιτελεῖς τρυποῦν μέ τοὺς περυσιστήρας τοὺς ἵππους μέχρις αἵματος· ἀκούω τὸν ποδοβολητὸν ἐκείνων ποῦ ὑπερασπιζοῦνται τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος. Γενναῖοι ἄνδρες, αἱ προσπάθειά σας εἴθε νά στεφθοῦν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος εἶνε ἀύχμηρόν, θραύσματα πολεμικῶν κάρρων σφύζουσι τὸ βραχῶδες ἔδαφος καί νέφη καλύπτουσι τὸ γαλανὸν στερέωμα, ... Οἱ στρατιῶται χαίρετιζοῦσι τὸν ἐνδοξὸν ἡττηθέντα βασιλέα των.

Τοιαύτη εἶνε περίπου ἡ ὑφή τοῦ ἔργου, ἔχει δὲ τόσην μεγάλην ψυχὴν ἐν σχέσει μέ τὴν ἀπογοήτευσιν, εἰς τὴν ὀποίαν εἶνε βουτηγμένοι οἱ ἀπεργοὶ πατριῶται, ὥστε πολὺ φοβοῦμαι μὴ μείνῃ ὡς μόνη διαμαρτυρία πρὸς τοὺς ἐπερχομένους διὰ τὰ διχδραματίσθέντα γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν. Γενικῶς οἱ τεχνῖται ὑπῆρξαν ἀσθενεῖς ἀπέναντι τοῦ μεγαλείου τῶν ἐκτυλιχθέντων σκηνῶν, δὲν ἐθεώρησαν ἱκανὸν νά συγκινηθοῦν ἀπέναντι τῶν τραγικῶν μικροτήτων, αἵτινες ἀνεφάνησαν μέσφ τόσον δικαίου ἀγῶνος καί ἔμειναν ἀπαθεῖς πρὸ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, Ὁ πόλεμος δὲν ἐδίδαξεν τοὺς τεχνίτας. Εἶνε καί τοῦτο μία χαρακτηριστικὴ πλάνη τῆς ζωῆς, τὴν ὀποίαν πε.ιφρονοῦμεν πάντες ἡμεῖς οἱ μισέλληνες οἱ ζητοῦντες ἀπὸ τὴν τέχνην μας ψυχὴν, τὴν ὀποίαν δὲν ἔχει λησμονοῦντες, ὅτι ἡ ψυχὴ τὴν ὀποίαν ζητοῦμεν ἀντικειμενικῶς εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης εἶνε ἡ ὑποκειμενικὴ κατάσταση τοῦ ἰδίου ὀργανισμοῦ μας.

Ἡ καθόλου τεχνικὴ διάταξις τοῦ ἔργου δὲν ἦτο εὐλολος. Εἰς ἐν θέμα ἀχάριστον εἰς τὸ ὀποῖον ἡ ἱστορία συνδέεται ἀναποσπαστῶς μέ τὰς γραμμὰς τῆς φύσεως ὁ τεχνίτης κατ' ἀνάγκην δεσμεύεται· μάτην ἐκτείνει τὴν παρατηρητικότητά του καί ζητεῖ νά συνθέσῃ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, τῆ

τακτικὴν τοῦ πολέμου ἀκόμη καὶ τὰς φυσιογνωμίας τῶν μαχητῶν. Ἐδῶ κυρίως ὁ ζωγράφος διὰ τὴν ὑπερπηθῆσθαι τὸν σκόπελον πρὸς τὴν ἐκκεντρώσασθαι τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν συμφιλίωσθαι τὴν ἱστορίαν μετὰ τὴν τέχνην. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἄρχεται ἡ διάταξις τῆς αἰσθητικῆς δημιουργίας ἀπὸ τῆς τεχνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ἐνῶ δηλαδὴ ἄρ' ἐνὸς ὁ τεχνίτης ἀναμετρεῖ τὰς δυσκολίας τῆς πραγματικῆς ἐκλήλωσεως τῆς ἱστορίας καὶ προσημαίνει τὴν εἶνε ὅσον τὸ δυνατόν πιστὸς πρὸς αὐτήν, ἄρ' ἐτέρου ἡ αἰσθητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἔργου ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς πραγματικότητος καὶ ὁ τεχνίτης ἀκολουθεῖ τὰ γεγονότα μὴ ἐπιδιώκων γραφικὰς ἐπιδείξεις καὶ λαμπροὺς χρωματισμοὺς διὰ τὴν κατὰ πλῆξιν τὴν αἴσθησιν.

Ἡ τέχνη τοῦ Ροϊλοῦ δὲν ἔχει ἴσως τὴν δύναμιν ἀκόμη νὰ μὴ χαρακτηρήσῃ τὰ ἀντικείμενα μετὰ κάποιαν ἀφιλεστέρην ζωγραφικὴν ἀνεπιτήδευτον καὶ γειτνιαζούσαν περισσότερον μετὰ τὴν ἀληθῆ ὑπόστασιν τῶν πραγμάτων.

Τὰ κάρρα καὶ τὰ ἄλλα βεβαίως δὲν θὰ ἦσαν ἐν καιρῷ πολέμου τότε καινουργῆ καὶ ἀπταιστως γυαλισμένα ἦσαν τὰ εἰκονίζετο ὁ ζωγράφος, οὔτε ἡ διάταξις καὶ οἰκονομία τοῦ ἔργου θὰ ἦτο μετὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετρημένη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς αὐτομάτου κινήσεως· ἀλλ' ἡ τέχνη δὲν κάμνει ἄλλοτε, οὔτε φθάνει τὸ κατὰ κράτος μετὰ πρωτογενεῖς ἀποπειράς, μὴς ἀρκεῖ, ὅτι εἶνε ἐπίσημος, σοβαρὰ καὶ ἐλληνικὴ τέχνη, ἡ ὁποία δύναται καὶ διὰ τοῦ ἰδίου τεχνίτου νὰ καλλιτερεύσῃ καὶ νὰ δώτῃ σάρκα εἰς τὰ ἀπχρηστωμένα ὄνειρα τῶν ζητούντων δύξας ἀπὸ ξένας χώρας κατὰδικάζοντες· πᾶσαν εὐγενῆ καὶ εἰλικρινῆ προσπάθειαν πρὸς δημιουργίαν γνησίως Ἑλληνικῶν ἔργων.

Θωμᾶς Θωμόπουλος γλύπτης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

«ΑΠ ΤΟ ΣΦΥΡΙ ΩΣ ΤΟ ΑΜΟΝΙ»

Εἰς τὴν Ἀναζήτησιν τῆς Εὐτυχίας

(Δρᾶμα τοῦ κ. Γ. Τσοκοπούλου. — Ἀθήνα—1903.)

Εἶνε ἀρκετὰ χρόνια ὅπου ἓνας φίλος μου εἶχε τὴν κλοσύνην νὰ μοῦ ἀναγνώσῃ τοὺς κάτωθι στίχους :

Ποῦ ναῦρω τὸν κατάστερο οὐρανὸν
 Τοῦ ἡλίου τὴν δλόχαρην πατρίδα ;
 Νὰ πάω ἐκεῖ, ποτὲ νὰ μὴν πονῶ
 Νὰ ζῶ μετὰ τὴν χαρὴν, μετὰ τὴν ἐλπίδα.